

JACHIN's BROCHURE-REEKS No. 23

De Gereformeerde Zondagsschool in de tegenwoordige tijd

DOOR

Dr. F. W. GROSHEIDE

1954

JACHIN's UITGEVERSBUREAU
NAAMLOZE VENNOOTSCHAP W. D. MEINEMA
DELFT

Het zou me niet verwonderen, als meer dan één van U, die naar Leeuwarden gekomen zijt om Jachins jaarvergadering bij te wonen, even vreemd heeft opgezien, toen hij als titel van een der te houden referaten zag aangegeven: De Gereformeerde Zondagsschool in de tegenwoordige tijd. Moeten we daarover gaan praten op onze jaarvergadering? Is niet meer dan drie kwart eeuw het streven van Jachin geweest om de arbeid der Gereformeerde Zondagsscholen te bevorderen? Gaan we in 1954 twijfelen aan de juistheid van het inzicht van onze vaders en — van onszelf? Moeten we de Gereformeerde Zondagsschool, of zelfs heel de Zondagsschool verdedigen?

Nog eens, het zou me niet verwonderen als zulke vragen bij U waren opgekomen. Ik mag als eerste antwoord geven, dat Uw bestuur van de belangrijkheid van het onderwerp ten volle overtuigd is. Het is in de kring van het bestuur genoemd op zijn vergadering omstreeks Pasen — het was precies gezegd, die van 6 April — en het is op een latere bestuursvergadering, een extra vergadering van 23 Juni, bepaald belegd om kwesties, die in onze dagen gerezen zijn en die moeilijkheid geven, in den brede behandeld.

Is er dan iets aan de hand met de Gereformeerde Zondagsschool? Tot op zekere hoogte kunnen we die vraag bevestigend beantwoorden. En dat is ook helemaal niet erg. Onze tijd is anders dan andere tijden waren, hij draagt zijn eigen karakter. En waar niets aan de hand is, heerst de dood. Maar laat me er dadelijk dit aan toe mogen voegen, het bestuur komt niet tot U met één of meerdere voorstellen om van koers te veranderen. Het zal een Gereformeerde Zondagsschool blijven, daar gaat niets van af! De vraag is alleen, wat is in onze dagen Gereformeerd ten aanzien van de Zondagsschool, beter gezegd, hoe

moeten en kunnen de eisen van Gods Woord in onze dagen op het gebied van de Zondagsschoolarbeid worden toegepast? Want Gereformeerd is slechts, wie zich aan die eisen ten volle onderwerpt.

Uit wat ik vooropstelde, blijkt wel, dat mijn referaat ook een afwerend, een verdedigend karakter zal dragen. Het zal waarschuwen tegen gevaren die dreigen. Maar dat niet alleen. Dat zal zelfs niet het voornaamste zijn. De hoofdzaak zal wezen om proberen op te bouwen, dat is een aangeven van wat nu de Zondagsschool naar de eis van Gods Woord moet zijn en moet doen. Niet om die Zondagsschool als Zondagsschool in het leven te behouden, maar wel om uitgaande van de noodzakelijkheid van haar bestaan de vraag te beantwoorden, hoe kan zij thans het best haar roeping volbrengen?

Zo kom ik als vanzelf tot twee redenen waarom het gewenst is, zelfs in een vergadering van Jachin, eens te spreken over de Gereformeerde Zondagsschool in het heden. Er dreigt zo al niet veel toch enig gevaar voor de Gereformeerde Zondagsschool en ik blijf menen, dat het Gereformeerd is om Zondagsschool te houden. En vervolgens, het is wel zaak eens met elkander na te gaan, hoe we in onze tijd het Gereformeerd karakter van de Zondagsschool zullen moeten zien en handhaven. U ziet aan het drietal punten kom ik niet eens toe.

Het is uit de aard der zaak niet mogelijk hier in den brede te spreken over de geschiedenis van de Zondagsschool. Trouwens bepaald noodzakelijk is dat ook niet. Toen de Zondagsschool in de 18e eeuw door Robert Raikes werd begonnen, was de bedoeling om de jongens van de straat enig onderwijs te geven, school te houden. Er zat een sterk sociaal element in, Evangelieprediking was niet het eerste doel. Het sociale element evenwel kwam spoedig op de achtergrond en Evangelieprediking werd zo al niet het één en het al, dan toch de hoofdzaak. Maar aan de Zondagsscholen bleven uitdelingen van geld en van goederen verbonden. Zo hebben wij oudere mensen de Zondagsscholen gekend. Doch Evangelieprediking was de hoofdzaak. Dat werd zij te meer, toen de openbare scholen een

on-Christelijke invloed begonnen te laten gelden. En de Zondagsschool trad weer terug, toen door Gods goedheid overal Christelijke scholen werden geopend. De Zondagsschool werd, of moet ik zeggen bleef, echter vooral in de steden het instituut voor de sociaal minder bedeelden.

Daar kwam nog een factor bij. De strijd voor de Christelijke school bracht de plichten van de ouders naar voren. U kent de spreuk: de school aan de ouders. Eigenlijk hadden de *ouders* de roeping om hun kinderen te onderwijzen. Maar dat konden ze niet. Zo kwam het doen en het helpen onderwijzen uit de doopvraag sterk naar voren. Wat de ouders zelf konden doen, moesten zij doen en dat was de kinderen onderwijzen in de Christelijke leer, dit te nemen in de breedste zin van het woord. De Zondagsschool mag die plicht der ouders niet van hen overnemen, sluit dus de Zondagsscholen! En er werden er verscheidene gesloten. Evenwel, daar was de jeugd, die van Jezus Christus niet hoorde, thuis niet, op school niet, niet mee geholpen. Wat kon voor die jeugd gedaan worden? Men kon ze nog wel op de Zondagsschool krijgen. Dus de Zondagsschool Evangelisatie-instituut.

Uit dit heel korte overzicht, dat gemakkelijke tot twee referaten zou kunnen worden uitgebreid, verstaat U, dat de Zondagsschool nog steeds een zeer verscheiden karakter kan dragen en dat dit verschillend karakter tot allerlei moeilijkheden b.v. bij het samenstellen van de Rooster aanleiding kan geven. Er zijn Zondagsscholen, meer dan eens oude Zondagsscholen, afkomstig uit de natijd van het Réveil, die nog het karakter dragen van aanvulling van de openbare school en die geven, wat de kinderen daar te kort komen. Die Zondagsscholen, hun aantal loopt terug, worden meest door Gereformeerde kinderen bezocht. In Hervormde en Lutherse kringen heeft U Zondagsscholen die in wezen een zelfde karakter dragen als zojuist getekend en die feitelijk naar het voorbeeld der Angelsaksische landen, de plaats innemen van de catechisaties. Daarnaast staan de evangeliserende Zondagsscholen, zoals Jachin ze nu reeds tientallen van jaren voorstaat, zonder daarbij te zeggen, dat

nooit Gereformeerde kinderen, want die komen soms ook veel te kort op de Zondagsschool mogen worden toegelaten.

Nu heeft deze geschiedenis een merkwaardig gevolg. En wel dit, dat men de Zondagsschool als iets ouderwets ziet, ouderwets in gebruiken en methoden, iets dat niet past in het moderne Evangelisatiewerk, dat rekent met de noden van *deze* tijd. Men kan aan de Zondagsschool voorbijgaan. Wij behoeven andere methoden.

In deze redenering is iets dat juist is en iets dat niet juist is. Men ziet de Zondagsschool als een eenheid en dat is zij niet. Wie zo spreekt, kent de evangeliserende Zondagsschool niet of althans veel te weinig en ziet haar waarde niet, ik heb daarover nog te spreken. Maar de beschuldiging ouderwets en dus niet meer bruikbaar, is niet in alle delen onjuist. Er zijn ouderwetse Gereformeerde Zondagsscholen die wortelen in de historie, (het is toch al vele jaren zo geweest en goed gegaan), en die doen, alsof de tijd heeft stilgestaan. Op zulke Zondagsscholen passen ook alleen maar Gereformeerde kinderen. Kinderen die, vergun me de uitdrukking, van niets weten, passen daar niet. En zulk een Zondagsschool past niet in het geheel van het Evangelisatiewerk. Dat wil niet zeggen, dat elke methode, die thans aangegeven wordt, wel past op de Evangelisatie van de Gereformeerde Zondagsschool, ook daarover heb ik nog iets te zeggen, maar het zegt wel, dat die ouderwetse Zondagsscholen uit den boze zijn, ook omdat zij het geheel van het Zondagsschoolwerk, ook het evangeliserende, in een kwaad daglicht stellen, en zo de zaak in haar geheel kwaad doen.

Ik kom tot een tweede bezwaar dat wordt aangevoerd tegen de Zondagsschool en waardoor ze ook meer dan eens naar achteren wordt geschoven. En dat is een bezwaar, dat bepaald die in de steden geldt. Het bezwaar sluit zich zeer nauw bij het eerste aan, men zou het zelfs een onderdeel daarvan kunnen noemen. De Zondagsschool doet het niet meer, zo heet het. De kinderen, die men hebben wil, gaan 's Zondagsmorgens in drommen naar de kinderbioscoop. De speeltuinen zijn de gehele Zondag open. 's Middags moeten de kinderen naar het

sportveld om de wedstrijden te zien. En als opa en oma wakker zijn van hun middagdutjes, willen die de kleinkinderen ook nog wel een poosje op bezoek hebben.

Verder de methode van de Zondagsschool is niet voldoende. Met wat vertellen redt men de zaak niet, vooral niet, als er zo miserabel verteld wordt, als vaak geschiedt. Men begrijpt niet, dat er nog één kind komt, zeker een gereformeerd dat door de ouders gestuurd wordt. Versjes leren doen ze niet meer, ook een punt, waar ik nog op terug kom. Je moet wat anders hebben om de kinderen te trekken.

Kleren hebben ze, ook ik zeg gelukkig, niet meer nodig. Daar komen ze niet voor. Uitstapjes betekenen ook niet veel, want elke school heeft haar schoolreisjes. Enz., enz.

Ook hier is een en ander juist en een en ander niet juist. Waar is, dat de Zondag moeilijkheden geeft. Daar heeft Dr. Harrenstein al vele jaren geleden te Leiden op Jachins jaarvergadering een referaat over gehouden. En het is al ongeveer dertig jaar geleden, dat men in Amsterdam „Zondags”school in de week is gaan houden. Alles oud nieuws.

Erger is, dat metterdaad het vertellen niet steeds aan de eis beantwoordt. Daar moet onder ons veel en veel meer werk van worden gemaakt. Want het is een zeer belangrijk ding. Ik kan hier niet genoeg op aandringen. Maar verder is deze kwestie nog van een andere zijde te bezien.

Zo komen we dan tot de vraag, hoe moeten we in onze tijd de Gereformeerde Zondagsschool zien, hoe moet zij wezen? Welke eisen zijn aan haar te stellen? Deze vragen onderstellen twee zeer belangrijke dingen. Het eerste en meest belangrijke is dit, dat de Zondagsschool Gereformeerd moet zijn. Daar behoef ik in deze kring verder niet over te spreken. De Zondagsschool is prediking van het Woord Gods. En helaas moeten we, als we daaraan toe zijn, een nadere bepaling maken. Wij vinden het Woord Gods in de Heilige Schrift en we moeten die Schrift zo aanvaarden, als zij aanvaard wil worden. Dat bedoelen we, als we zeggen, dat de Zondagsschool Gereformeerd moet zijn. Het tweede is van iets minder betekenis, maar

toch ook van belang. Wij willen in de kring van Jachin de Zondagsschool in de eerste plaats zien als Evangelisatiemiddel. Onze leider op Zondagsschoolgebied, Ds. J. P. Tazelaar, heeft er dat bij ons ingebracht. De Zondagsschool het beste Evangelisatiemiddel. Ook daarover niet meer.

We spreken dus over de evangeliserende Gereformeerde Zondagsschool en over de eisen, die aan haar moeten worden gesteld. U zult Billy Graham gehoord hebben, misschien persoonlijk, anders door de radio. U zult de verslagen van zijn toespraken gelezen hebben in de bladen. Onder de dingen die deze Evangelist voorop stelde, was er één, dat we in dit verband nodig hebben: alle Evangelisatie moet geschieden in het geloof. Welk geloof? Moet de prediker zelf een gelovige zijn? Ja dat ook, de Amerikaanse prediker heeft juist bijzonder de noodzakelijkheid van het nemen van een beslissing in het licht gesteld. Maar in ons verband denken we toch in de eerste plaats aan een andere werkzaamheid van het geloof. En wel deze, dat we vast geloven, dat ons werk niet ijdel is in de Here. Er zal vrucht zijn. Wie gelovig het Woord Gods brengt, weet, dat dit geen vergeefse arbeid is. Geloof en gebed zijn niet te scheiden, zij horen bij elkander. Het gebed, als wij beginnen zeer zeker, maar dat niet alleen, ook het voortdurend persoonlijk gebed. Zonder die beide zal het niet gaan. Met die twee gaan we moedig verder, ook al zien we geen dadelijke zegen. En we doen het steeds, maar in het bijzonder zo in een periode, waarin de Zondagsschool over een zeker niet met haar rekenen heeft te klagen.

Maar dan moeten we ook weten, dat de Zondagsschool een Gode welbehagelijk Evangelisatiemiddel is. Heeft zij haar tijd gehad en zijn thans andere middelen beter? Of moet het Zondagsschoolwerk worden voortgezet? We kunnen hier niet volstaan met te wijzen op het Schriftwoord: Oefen de knaap volgens de eis van zijn weg, ook wanneer hij oud geworden is, zal hij daarvan niet afwijken, want dit woord zegt niet dat dit bepaald door de Zondagsschool geschieden moet. Wij komen ook niet verder met de doopbelofte, want vele kinderen, die

de evangeliserende Zondagsschool bezoeken, zijn niet gedoopt, d.w.z., dat hun ouders niet medewerken aan een Christelijke opvoeding.

Voor mij is hier steeds een zeer voornaam ding het vierde gebod: Gedenk de sabbatdag, dat gij die heiligt. Dat is een gebod Gods, dat als alle geboden des Heren een wijde strekking heeft. Er behoort ook toe, dat we trachten het kind een Zondag te geven, opdat het die dag in het bijzonder aan de dienst des Heren zou wijden.

Mijn vriend, de heer H. A. de Boer, die bij de arbeid van de N.Z.V. zulk een belangrijke plaats heeft ingenomen, heeft ons altijd voorgehouden: geeft het kind een Zondag! Wat is de Zondag voor het kind van het Nederlandse volk? Op zijn best een dag van werelds vermaak, vaak een dag van verveling. Roept het kind naar de Zondagsschool. Wanneer wij Zondagsschool houden, doen we dat niet, omdat we er in de week geen tijd voor hebben, of omdat het dan het beste uitkomt, of omdat de kinderen te vroeg naar bed gaan, om hen dan nog bij elkaar te brengen, maar omdat we met die kinderen Zondag willen vieren, hun althans iets van de betekenis van de Zondag willen doen verstaan. Dat is naar het gebod Gods en dus zeer Gereformeerd.

Maar als we met het kind Zondag willen vieren, dan bepaalt dat ook het karakter van onze methode van werken. Wij gaan hier niet praten over de vraag, wat op Zondag wel en niet mag. Die vraag is op zichzelf al een heel verkeerde, want als iemand vraagt, mag ik dit of dat op Zondag, mag hij het zeker niet, zijn geweten is niet gerust. Het is genoeg als we uitspreken, dat de Zondag de dag des Heren is, die we als zodanig hebben te gedenken.

Nu moet men hetgeen ik thans zeggen ga, vooral niet misverstaan. Ik heb veel waardering voor allerlei sociaal werk. Ik heb bewondering voor vele mensen, die daar avond aan avond voor over hebben. Ik zou niet gaarne willen, dat het werd stopgezet. Maar ik zeg haalt het niet binnen de kring van het Zondagsschool werk. Want daar lopen we meer kans er iets door

te bederven dan door te winnen. Laat de kinderen op de Zondagsschool zitten, zoals we in de kerk zitten. Laat het Zondag voor hen zijn. Zo zie ik het karakter van de Gereformeerde Zondagsschool, ook, ja juist in deze tijd.

En nu staan we bij de vervulling van deze taak voor een groot aantal praktische vragen. Veel te veel, dan dat ik ze alle zou kunnen opnoemen, laat staan beantwoorden. Ik noem er enkele.

Laat de prediking van het Woord Gods in het middelpunt staan en verwacht in het geloof, waarvan ik sprak, dat het Woord Gods het doen moet. Dat en dat alleen roept tot bekering en het geeft de beloften. Maar laat dat Woord Gods op een eenvoudige, kinderlijke wijze worden verteld. Een van de beste dingen, die ik Billy Graham heb horen zeggen, was dit, laat er toch eenvoudig gepredikt worden. Zeker, dat hebben we nodig ook voor het kind. Er zijn helaas mensen, die niet eenvoudig kunnen spreken, die terstond midden in de dogmatiek zitten. Het is soms heel moeilijk de leider of leidsters voor het Zondagsschoolwerk te vinden. Maar, mensen, die niet eenvoudig, kinderlijk, hetwelk men vooral niet met kinderachtig moet verwarren, tot kinderen kunnen spreken, behoren niet in de Zondagsschool. Het evangelie is eenvoudig, Christus is gestorven om zondaren te redden. Dat kunnen wij zelf en dat kunnen onze kinderen nooit genoeg horen.

Jachin heeft indertijd getracht om psychologische, wil men paedagogische voorlichting te geven bij het Zondagsschoolwerk. Daar zeg ik niet meer van, dan dat die poging terstond is mislukt. Het zal bij het Zondagsschoolonderwijs veel op takt aan komen, op liefde voor het kind, op geloof en gebed. Maar daarna ook op goede voorbereiding, waarbij in de eerste plaats Jachins Handboek, dat zich richt op de Evangeliserende Zondagsschool, helpen kan. Wanneer er nood is, kan ieder alles wagen. Maar in normale tijden mag niemand onvoorbereid zijn werk op de Zondagsschool gaan verrichten.

Naast de vertelling, over welke ik nu niet verder spreken kan, wijs ik op het Christelijke lied, bijzonder op de Psalmen.

Het bestuur van Jachin heeft, mede dank zij de activiteit van onze uitgever, dezer dagen een min of meer ontstellende ontdekking gedaan. Het bleek n.l., dat Zondagsscholen die Jachins Rooster gebruiken veel en veel minder Roosters bestelden, dan zij kinderen op de Zondagsschool hebben. Hoe dat kwam? Wel, omdat men alleen exemplaren bestelde voor de leiders en leidsters, doch niet voor de kinderen. Dat was geld vermorsen, want de kinderen leren toch geen versjes, laat staan teksten. Dat krijg je niet meer gedaan.

Nu zal ik de eerste zijn om toe te geven, dat het laten leren van Psalmen en liederen op de evangeliserende Zondagsschool op allerlei moeilijkheden stuit. Ik zou er op grond van mijn eigen ervaring meer dan één kunnen opnoemen. Ik heb zelf meer dan eens ook grotere jongens en meisjes alleen Psalmen kunnen leren door voor- en nazeggen en zingen, zoals men het met de kleintjes doet. Maar laten we het ideaal toch niet van te voren prijsgeven met een défaitistisch het kan toch niet. De ervaring leert, dat juist de Psalm, het lied voor de Evangelisatie, van zeer grote betekenis zijn. De vertelling wordt voor een groot deel vergeten. Het lied onthoudt men en zingt men. Het wekt herinneringen op, wanneer men het anderen hoort zingen. Een Psalm is vaak op het sterfbed tot troost geweest. Tracht daarom het leren van de Psalm en ook van het lied in ere te houden. Doet het zoveel het mogelijk is. En zegt niet, goed voor de Zondagsscholen met Gereformeerde kinderen, niet voor de mijne.

Ik noem het huisbezoek. Maar dan moet het geschieden door de onderwijzeres of de onderwijzer van het kind, de juffrouw! en niet door huisbezoekers, tenzij dat dezen het kind op de Zondagsschool hebben gebracht en het gezin kennen. Gereformeerden hebben het huisbezoek steeds op zeer hoge waarde gesteld. Het voorrecht van de dorpspredikant is, dat hij zijn mensen, de gezinnen kent en bij heel zijn arbeid met hen rekenen kan. De stadspredikant doet al het mogelijke om van zijn wijkouderlingen, de wijkraad, de gecommitteerden of hoe zij verder heten mogen, zoveel mogelijk van de gezinnen, die onder zijn hoede zijn gesteld, aan de weet te komen. Daaraan

hebben de werkers op de Zondagsschool te denken. Huisbezoek scheidt een sfeer van vertrouwen. Het leert wat men zeggen moet en nog meer, wat men niet zeggen moet, omdat het onbedoeld een kind krenken zou.

Een moeilijk punt blijft steeds de feesten en wat men gewoon is lokmiddelen te noemen. Wij kunnen feesten en lokmiddelen niet missen. Zij brengen en houden kinderen op de Zondagsschool. Dat betekent zij dragen, al is het niet mogelijk alles precies in vakjes onder te brengen, het dubbele karakter van aantrekkingskracht en van beloning. Ik zou zeggen gebruikt ze, maar weest kieskeurig. Dat houdt in, dat ge niet in de eerste plaats vraagt, wat is modern, waar houden de kinderen van, al mogen die vragen niet ontbreken, maar dat ge vraagt, hoe kan ik ook hier nog het Woord Gods brengen. Dat doen b.v. de declamatoria van Ds. Douma. Dat doet ook wel een enkel leken spel. Dat doet het bezoek van de Tabernakel te Amsterdam, dat doet het de kinderen zelf een zekere activiteit laten tonen. Hier is heel wat, dat helpen kan. Er zijn vindingrijke mensen, volwassenen en ook kinderen, die weer eens wat nieuws weten te bedenken. Van veel belang is het een feest b.v. een Kerstfeestviering zó in te richten, dat men ook de ouders nodigen kan. Ouders vinden het altijd aardig de kringen te leren kennen, waarin hun kind verkeert. Op een Kerstfeestviering horen ook de ouders het Evangelie.

Wil ik dan alle sociale arbeid van de Zondagsschool werven? Dat heeft U mij niet horen zeggen. Ik zeg er nu toch twee dingen van, vooreerst, kort en krachtig, verwacht het nooit van enige sociale arbeid, verwacht het alleen van het Evangelie. En in de tweede plaats verricht dat sociale werk, dat de belemmeringen voor de prediking van het Evangelie wegneemt. Der sociale toestanden zijn Gode zij dank veel verbeterd sinds een 50 jaar geleden, toen ik Zondagsschool mocht houden onder de armsten van Amsterdam. Maar het komt toch nog voor, dat er een kind niet op de Zondagsschool kan komen, omdat het geen kleren heeft. Zorgt dan, dat die er komen. Het komt voor, dat een kind niet komt, omdat moeder geen hulp heeft. Tracht

dan, als het even mogelijk is, hulp te krijgen. Het komt voor, dat een klein broertje of zusje lastig is, omdat het zich verveelt, omdat het geen speelgoed heeft, brengt er dan wat speelgoed, al weet ge, dat het over veertien dagen kapot is. Na veertien dagen kunt ge wel weer zien. Of laat ze dat kleine broertje of zusje maar eens een keer meebrengen. Niet te vaak, want de Zondagsschool moet geen kleuterschool worden, een enkele maal een enkel kleintje is aardig. Op het huisbezoek kunt ge de mensen soms helpen om hun de weg te wijzen b.v. voor de opleiding van hun kinderen. Enz., enz. Dat alles dient de prediking van het Evangelie.

En nu zult ge misschien zeggen, we hebben niets nieuws gehoord. Al die dingen hebben we al lang gedaan. Ik hoop, dat het waar is. Maar ge moet één ding niet vergeten. Ik had tot u te spreken over de Gereformeerde Zondagsschool *in de tegenwoordige tijd*. In de tegenwoordige tijd wordt ook voor de Zondagsschool van alles en nog wat aangeboden.

Ik heb nu nog maar weinig, slechts het meest voor de hand liggende genoemd. Ge moet maar eens naar een tentoonstelling gaan, die leermiddelen uitstelt voor het Zondagsschoolonderwijs. Ge moet maar eens een Engels of Amerikaans tijdschrift ter hand nemen, dat inlicht over de Zondagsschool. Het is om jaloers op te worden. Gereformeerd is vermeerderen door te bewaren, in de eerste plaats door zichzelf te bewaren. Ik wil mijn referaat daarom ook zien beschouwd als een waarschuwing. Blijft toch bij de oude prediking van het Evangelie van Jezus Christus en verwacht het daarvan in het geloof. Als ik u in dat besef heb mogen versterken, ook door u te tonen, hoe geboden en nuttig het bestaande is, ook in deze tijd, heb ik mijn doel bereikt.

